

Jakob Harnesk

Biblioteksservice för distansstuderande

En förstudie

Jakob Harnesk

Biblioteksservice för distansstuderande

Distansutbildningsmyndigheten
Rapport 7:2002

Jakob Harnesk

Biblioteksservice för distansstuderande

– En förstudie

Biblioteksservice för distansstuderande – En förstudie
är utgiven av Distum, Distansutbildningsmyndigheten
Nybrogatan 15, 871 24 Härnösand
Tel. 0611-34 95 03
www.distum.se

© Jakob Harnesk och Distum

Författare: Jakob Harnesk

Omslagsbild: © Carl-Fredrik Reuterswärd/BUS 2002:
”Mediums Memory”, foto: Moderna museet
Grafisk form: p&p kommunikation
Original: Kristianstads Boktryckeri AB
Tryck: Kristianstads Boktryckeri AB, Kristianstad 2002

Distansutbildningsmyndigheten Rapport 2002
ISBN 91-973907-8-X

If you are just starting to become involved with providing library services in support of distance learners, then get ready for the ride of your life. I can practically guarantee you that the experience will change your thinking about librarianship forever, and that you will enjoy this job like no other you've ever had.

For one thing, you may already be aware that distance education students are often the victims of benign neglect on the part of their institutions, and so everything that you offer them is almost certain to be welcomed and appreciated. For another, I believe that the kinds of services currently being devised specifically for distance learners, can and should become the model for serving *all* kinds of students – so if I'm correct then you are also joining a corps of professionals who are at the cutting edge of librarianship, the people who will be among those shaping the future for all of us.

Goodson, C., Providing library services for distance education students (2001)

Innehåll

Förord	00
1 Sammanfattning	00
2 Inledning	00
2.1 Syfte, målgrupp och metod	00
3 Svenskt biblioteksväsende i korthet	00
3.1 Bibliotekslagen och annan relevant lagstiftning	00
3.2 Universitets- och högskolebibliotek	00
3.3 Folkbibliotek	00
3.4 Nationalbibliotek	00
3.5 Nationella myndigheter inom biblioteksområdet	00
3.6 Kommersiella leverantörer	00
4 Tidigare utredningar, projekt m.m.	00
4.1 Utredningar 1968-1992	00
4.2 Studenternas bibliotek	00
4.3 Ett bildat folk	00
4.4 De svenska universitets- och högskolebibliotekens tillgänglighet	00
4.5 BILL-projektet	00
4.6 Projekt i Västerbottens län	00
4.7 Internationella riktlinjer och standarder	00
5 Nulägesbeskrivning	00
5.1 Luleå tekniska universitet	00
5.2 Mithögskolan	00
5.3 Örebro universitet	00
5.4 Högskolan i Jönköping	00
5.5 Växjö universitet	00
5.6 Blekinge tekniska högskola	00

5.7 Norrtälje kommun	00
5.8 Falköpings kommun	00
5.9 Vilhelmina kommun	00
6 Överväganden och förslag	00
6.1 Litteraturförsörjning och bokutlåning	00
6.2 Access till databaser och elektroniska tidskrifter	00
6.3 Informationskompetens	00
6.4 Kompetensutveckling	00
6.5 Samarbete mellan bibliotek och lärare	00
6.6 Samarbete mellan högskolebibliotek, folkbibliotek och lärcentra	00
7 Slutord	00

De distansstuderande har behov av god service från biblioteken i Sverige. I rapporten "Biblioteksservice för distansstuderande – En förstudie" av Jakob Harnesk framgår att servicenivån gentemot distansstuderande varierar mellan biblioteken.

Att definiera en distansstudent kan vålla problem. Är en student som studerar på distans men bor på campusorten distansstuderande? Är en student som flyttar till en annan ort för att arbeta på sin uppsats distansstuderande? Ska servicen kosta något eller inte och hur ställer sig bibliotekarierna till distansstuderande som studerar till största delen på en högskola men går en delkurs vid en annan?

Många bibliotek satsar på kontakt- eller studiebibliotekarier. Bibliotekspersonalen arbetar för att få vara med tidigt i kursplanering för att bättre kunna möta de studerandes behov. Mycket har alltså hänt.

Det kommer i framtiden att behövas mera samsyn och samordning av bibliotekens service i arbetet med ett ökande antal distansstuderande. Det är Distums förhoppning att denna rapport kan bidra till en sådan utveckling.

Härnösand i februari 2002

Ewa Magnusson
Generaldirektör

Förord

Teknikutvecklingen, nya pedagogiska studieformer och den ökade studerandevolymen har förändrat bibliotekens roll dramatiskt de senaste tio åren. Blev då biblioteken folktomma när internet gjorde sitt intåg i informationshanteringen? -Nej, inte alls, trycket på biblioteken har istället ökat: fler läsplatser, fler böcker och längre öppettider efterfrågas, liksom en mer utvecklad service på plats eller via nätet, posten och telefonen. Statistiken visar att antalet lokala lån under den senaste treårsperioden ökat med 23 procent, från 5,2 miljoner utlån 1997 till 6,4 miljoner utlån år 2000.

Distansstudenternas villkor vad gäller informationstillgång för sina studier är en viktig fråga för Distum och kommande Sveriges nätuniversitet. Området rymmer frågeställningar som handlar om lika villkor: Har alla samma tillgång, eller varierar tillgången och möjligheterna utifrån bostadsorten eller lärosätet? För att undersöka nuläget initierade Distum en studie som genomförts av Jakob Harnesk. Jakob arbetar som konceptansvarig vid Bibliotekstjänst (BTJ) AB och har en lång och bred erfarenhet av det svenska biblioteksväsendet. Han har bland annat arbetat som utredare vid Kungliga bibliotekets samordningsavdelning, BIBSAM, och, som kundtjänstchef vid Karolinska Institutets bibliotek. Han är också vice ordförande i Svensk förening för informationsspecialister (TLS) och är en välkänd skribent och föredragshållare i olika biblioteksfrågor.

Jakob har tagit sin utgångspunkt i tidigare undersökningar, däribland projekt finansierade av Dukom och Distum avsedda att stödja och utveckla biblioteksverksamheten till stöd för distansstuderande. Dessutom har intervjuer gjorts på en rad innovativa bibliotek. Det är glädjande att konstatera att mycket har hänt och att många goda exempel kan lyftas fram. Man kan dock tyvärr också se att den service som ges distansstuderande inte har samma kvalitet över hela landet. Policyn ser olika ut för biblioteken på lokal, regional och nationell nivå. Även mellan bibliotek på samma nivå är servicegraden mycket olika - en del universitetsbibliotek till exempel är mer generösa medan andra är mer restriktiva.

FÖRORD

I rapporten framkommer att servicen från biblioteken bland annat beror på hur man definierar begreppet ”distansstuderande”. Är det endast de som bor på långreseavstånd från biblioteket som räknas in i kategorin? Eller är det de som läser på en distanskurs? Inkluderas de som går på en vanlig kurs, men under en viss period arbetar på annan ort, till exempel med sin uppsats? En annan viktig faktor är om det är universitetsbiblioteks/regionens ”egna” studenter eller om det är ”andras” studenter.

Några nyckelområden som diskuteras i rapporten är ökad och förbättrad samverkan mellan folkbibliotek, lärcentra och universitets- och högskolebibliotek, behovet av kompetensutveckling i informationshantering för studenter och lärare samt pedagogisk vidareutbildning för bibliotekarier.

Det är dags att inse att distansstuderande i det livslånga lärandet är vi själva oavsett vilka yrken och positioner vi besitter – en uppfattning om ”vi och dem” håller på att upplösas när bibliotekarier och lärare tar rollen som distansstuderande för att på ett flexibelt sätt kompetensutveckla sig. Med sådan personlig kunskap av distansstuderandes situation ökar möjligheterna till förståelse och förbättringar av servicen till distansstuderande.

Jakob ger i rapporten oss en god bild av nuläget i Sverige samt lyfter fram problemområden öppna för lokala, regionala och nationella val och beslut. Ansvarsfördelningen är inte helt klar mellan alla aktörer och det finns anledning att fråga sig vem som ansvarar för det multimediala digitala utbildningsmaterial, som utvecklas direkt för webben med utvecklingsmedel från många olika håll? Kommer det att finnas ett svenskt digitalt utbildnings-/forskningsbibliotek med ”hyllor” och service för dessa läromedel och utbildningsverktyg? Dessa och andra frågor blir föremål för kommande utredningar.

Trevlig läsning!

Henrik Hansson
FoU-handläggare

1. Sammanfattning

Denna förstudie innehåller en kartläggning och inventering av hur svenska bibliotek möter de speciella utmaningar de ställs inför när det gäller att ge distansstudenter en god biblioteks- och informationsservice. Förstudien visar att universitets- och högskolebibliotekens roll och verksamhet genomgått mycket stora förändringar under 1980-talet och, framför allt, 1990-talet. Studenter frekventerar numera dessa bibliotek i en omfattning som tidigare varit helt okänd. IT-utvecklingen har gjort att digital nätbase-rad information numera är tillgänglig för var och en som är knuten till en viss högskola. Nya undervisningsformer och ett pedagogiskt nytänkande har inneburit att bibliotekens pedagogiska funktion förstärkts. Många nya bibliotek har invigts och särskilt vid de mindre och mellanstora högskolorna har särskilda satsningar gjorts för att stärka biblioteken.

I förstudien ges också en redovisning av hur olika bibliotek arbetar med distansstudenter, antingen i projektform eller i permanent form. Men det finns ett antal problem som behöver komma närmare sin lösning innan man kan hävda att distansstudenter överlag ges en service likvärdig med campusstudenternas.

Följande problemområden har identifierats. De analyseras i förstudien och för vissa av dem lämnas förslag till lösningar.

Litteraturförsörjning och bokutlåning

Allt mer av den litteratur som de distansstuderande inom högskolans grundutbildningar behöver för sina studier finns tillgänglig i elektronisk form, och utbudet växer ständigt. Men fortfarande är den tryckta boken en primär informationskälla för de allra flesta studenter. De allra flesta universitets- och högskolebibliotek skickar i dag kostnadsfritt hem litteraturen till sina distansstudenter via post. I de flesta fall får dock studenten själv stå för returportot. Några bibliotek har anslutit sig till länsbibliotekens logistikkedja, vilket innebär att distansstudenter inom ett visst län och som studerar vid en högskola i länet, kan återlämna böcker på sitt folkbibliotek och därmed inte behöva betala returporto.

SAMMANFATTNING

För att verkligen åstadkomma lika villkor för distansstuderande bör frågan om återsändning av litteratur lösas. Det regionala samarbete som inlett på flera håll i landet bör utsträckas till att fungera på nationell nivå.

Den tryckta boken är som nämnts ovan primär inom grundutbildningen, men fler och fler e-böcker publiceras, vilket innebär att en del av de problem som anges ovan kan komma att få en mer tillfredsställande lösning.

Access till databaser och elektroniska tidskrifter

Högskolebiblioteken ger i dag tillgång till ett stort antal vetenskapliga databaser och tidskrifter. Dessa är antingen upphandlade genom nationella eller genom lokala upphandlingsförfaranden. Vanligtvis använder de så kallad IP-filtrering för att autentisera att en användare är behörig att använda tjänsten. Begränsningen till i förväg godkända IP-nummer innebär ett problem när det gäller att ge distansstudenter och andra kategorier utanför campus access.

Vid ett flertal högskolebibliotek används i dag så kallade proxy-serverar för att lösa problemet. Den lösning som används vid Högskolan i Jönköping och Mithögskolan, där ett lånekort vid biblioteket automatiskt ger behörighet via proxy, fungerar smidigt och bör kunna tas efter av flera bibliotek.

Problemet med access är dock inte helt löst så att studenten kan logga in på ett smidigt sätt. Fortfarande kvarstår problemet med att kommunala folkbibliotek och lärcentra inte mer än i undantagsfall kommer åt de digitala resurser som upphandlats för den statliga högskolan. Eftersom dessa lärcentra utgör viktiga stödfunktioner för distansstuderande, bör frågan studeras närmare, i första hand genom ett samarbete mellan centrala aktörer på området som Nätuniversitetet, BIBSAM och Statens kulturråd.

Utbildning i informationssökning

Att kunna hantera information på ett kompetent sätt är en förutsättning för ett livslångt lärande. Begreppet "informationskompetens" har fått allt större genomslag de senaste åren. Enligt förslagen i regeringens proposition *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15) kommer informationskompetens att göras till ett grundläggande mål för all högskoleutbildning.

Den gruppvisa undervisning i informationssökning som universitets- och högskolebiblioteken i dag ger till distansstuderande sker vanligtvis i samband med någon inledande sammankomst. Vid de bibliotek som har kontaktbibliotekarier upparbetas ofta ett mer personligt förhållningssätt och många studenter ges då en fortlöpande vägledning.

Från flera bibliotek framfördes önskemål om att en nätbaserad kurs i informationssökning och bibliotekskunskap skulle tas fram.

Utbildningsmaterial av det här slaget lämpar sig väl för att samordnas på

en nationell basis. Den så kallade biblioteksguide som utarbetats vid Umeå universitetsbibliotek kan tjäna som en modell, men materialet bör omarbetas till en mer interaktiv och flexibel form.

Kompetensutveckling

I takt med att bibliotek av olika slag mer och mer betonar sin pedagogiska roll behöver också bibliotekens egen undervisning i informationssökning förändras och moderniseras.

Det är vidare önskvärt att personalen vid universitets- och högskolebibliotek kan lära sig mer om hur den kommunala strukturen ser ut och fungerar, samt vilka prioriteringar och mål för verksamheten som finns där. På motsvarande sätt behöver personal inom folkbiblioteken och vid lärcentra lära sig hur villkoren för högre utbildning ser ut, vilka undervisningsformer som används et cetera.

Det är också önskvärt att undervisande lärares kunskaper i informationssökning uppgraderas.

Samarbete bibliotek och lärare

Så gott som samtliga av mina uppgiftslämnare framhöll hur viktigt, men också svårt, det är att få till stånd ett förbättrat samarbete med undervisande lärare. Vid Örebro universitetsbibliotek har man arbetat länge och målriktat med denna fråga och lyckats väl. För att en distanskurs ska bli lyckad är det viktigt att biblioteket kommer med i själva kursplaneringen på ett helt annat sätt än vad som nu sker. Detta gäller i synnerhet i de fall man anordnar en traditionell utbildning med traditionell pedagogik.

Samarbete högskolebibliotek, folkbibliotek och lärcentra

För många distansstudenter fyller antingen folkbiblioteket eller lärcentrat, eller båda, viktiga funktioner som mötesplats. Dessa institutioner har ofta en viktig stödfunktion, särskilt för de studenter som är dator- eller studieovana.

Till viss del har folkbibliotek och lärcentra samma målsättning med sin verksamhet. För att undvika en suboptimering av kommunala resurser behöver samarbete etableras och fördjupas och resurserna samordnas mer än vad som alltid är fallet. Det mest effektiva torde med stor sannolikhet vara att folkbiblioteket och lärcentrat samordnas lokalmässigt. Eftersom många distansstuderande är äldre och därmed mer studieovana behöver kreativa och trygghetsskapande miljöer till stöd för deras lärande etableras.

2. Inledning och bakgrund

För distansstudenter och studenter som på olika sätt engagerar sig i ett flexibelt lärande är ofta tillgången till relevant information problematisk. Studenterna befinner sig under delar av utbildningen utanför campus och saknar därmed den enkla och vardagliga tillgång till ett universitets- och högskolebibliotek som övriga studenter vid campus har.

Under 1990-talet har universitets- och högskolebiblioteken i Sverige utvecklats till att ha blivit "Studenternas bibliotek"¹ (och alltså inte längre på samma sätt som tidigare "forskarnas bibliotek"). Några utmärkande kännetecken är:

- allt längre öppettider – vid några högskolebibliotek införs 24-timmarsöppet efter amerikanskt mönster,
- mer självservice,
- mer användarundervisning i syfte att höja studenternas informationskompetens,
- mer utvecklade IT-tjänster, där numera inte bara bibliotekets katalog är tillgänglig online, utan också en hel rad andra tjänster i form av databaser, fulltexttidskrifter, e-böcker, länksamlingar et cetera.

Dessa förändringar har varit nödvändiga mot bakgrund av en rad faktorer som:

- allt fler studenter, som dessutom läser längre utbildningar och program än tidigare,
- en gradvis förändrad pedagogik, som utmärks av att studentens eget lärande och sökande efter kunskap sätts i fokus,
- ett alltmer dynamiskt och komplext informationssamhälle, som ställer bibliotek och deras kunder inför nya problem, bland annat komplicerade frågor om tillgång till information.

¹ Se vidare: Studenternas bibliotek. – Stockholm: BIBSAM, [1995]-1996. – 5 vol.

I den statliga utredningen *Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen*² identifierar utredaren följande likheter mellan on- och off-campus-utbildningar. Till likheterna hör bland annat att boken är den viktigaste informationskällan, samt att ”biblioteken utvecklas till resurscentra för inhämtande av information för hemtentamina, uppsatser och andra självständiga arbeten” (sid. 124).

Men i BIBSAM-rapporten *De svenska universitets- och högskolebibliotekens tillgänglighet*³ uttrycks situationen på följande sätt: ”Det är långt ifrån självklart att studerande vid en högskola får låna allt material på biblioteket vid en annan högskola. Uppbyggnaden av biblioteksservice, speciellt anpassad för distansstuderande, verkar på många håll inte ha kommit så långt, trots att var tionde högskolestuderande idag studerar på distans och att antalet distansstuderande förväntas öka.” (sid. 6)

Mot denna bakgrund är det lätt att inse att just distansstuderandes informationsförsörjning är problematisk. Även om flera universitets- och högskolebibliotek försökt avhjälpa situationen på olika sätt, så behöver villkoren för dessa studenters tillgång till information genomlysas, särskilt med tanke på de utökade satsningar på ett flexibelt lärande och uppbyggnaden av ett svenskt nätuniversitet som nyligen aviserats av regeringen i propositionen *Den öppna högskolan*⁴.

2.1. Syfte, målgrupp och metod

Syftet med denna förstudie är att undersöka villkoren för distansstuderandes tillgång till bibliotek, litteratur och information.

Har distansstudenter vid olika lärosäten lika villkor vad gäller biblioteksservice, eller är skillnaderna stora? Har studenter som är inskrivna vid samma lärosäte olika villkor beroende på bostadsort? Vilken roll spelar de kommunala folkbiblioteken i den infrastruktur som håller på att byggas upp för att på olika sätt stödja distansstudier och flexibelt lärande? Vilken roll spelar de kommunala lärcentra, eller studiecentra, som just nu etableras i en rad kommuner? Ovanstående är exempel på några av de frågor som kommer att diskuteras i förstudien.

Rapporten är skriven för att kunna läsas av såväl bibliotekspersonal vid olika typer av bibliotek (i första hand universitets- och högskolebibliotek samt folkbibliotek) som lärare, administratörer, kursutvecklare et cetera.

² Nya villkor för lärandet i den högre utbildningen: betänkande / av Kommittén för pedagogisk förnyelse av den högre utbildningen. – Stockholm: Fritzes offentliga publikationer, 2001. (Statens offentliga utredningar; 2001:13)

³ De svenska universitets- och högskolebibliotekens tillgänglighet: resultat av en enkätundersökning / Ulla-Britt Nordin Siebolds. – Stockholm: BIBSAM, december 1998, reviderad, juni 2001. – (URL: <http://www.kb.se/bibsam/utredn/publikillg.pdf>)

⁴ Den öppna högskolan: om regeringens politik för högre utbildning. – Stockholm: Regeringskansliet, Utbildningsdep., 2001. (prop. 2001/02:15)

inom högskolan. Min förhoppning är vidare att personalen vid kommunala lärcentra likaså skall finna behållning i att ta del av rapporten. Den breda läsekretsen medför att vissa avsnitt kan uppfattas som väl elementära av bibliotekarier.

Ordet distansstuderande eller distansstudenter används genomgående i texten, trots att begreppet flexibelt lärande i vissa sammanhang är på väg att ersätta begreppet distansstudier.

Arbetet har utförts i form av en förstudie på uppdrag av Distansutbildningsmyndigheten, Distum. För att samla in material har jag dels intervjuat ett antal nyckelpersoner inom området. Vidare har tillgänglig litteratur i form av exempelvis utredningar och projektrapporter insamlats och studerats. Därutöver har ett antal bibliotek, såväl folkbibliotek som högskolebibliotek, skriftligt eller muntligt redovisat sina erfarenheter av att utveckla tjänster specifikt anpassade för distansstuderande. Jag vill tacka samtliga personer som på ett eller annat sätt bidragit till rapporten genom att lämna uppgifter.

3. Svenskt biblioteksväsende i korthet

Inledningsvis vill jag ge en kort beskrivning av delar av det svenska biblioteksväsendet, i form av storlek, huvudmannaskap och organisatoriska förutsättningar. Tonvikten ligger på de bibliotek och andra aktörer som på ett eller annat sätt bidrar till den högre utbildningens informationsförsörjning.

3.1. Bibliotekslagen och annan relevant lagstiftning

Den svenska *bibliotekslagen* (SFS 1996:1596) tillkom 1996. Lagen innehåller tio paragrafer av vilka de flesta avser det kommunala biblioteksväsendet. Följande paragrafer är av intresse vid en diskussion om biblioteksservice till högskolestuderande.

§ 2: Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek. Folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare.

Kommentar: Ett av de grundläggande skälen till att alla medborgare skall ha tillgång till folkbibliotek är således för att främja utbildning. Vidare stadgas här att folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig.

§ 6: Det skall finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla högskolor. Dessa bibliotek ska inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid högskolan svara för biblioteksservice inom högskolan och i samverkan med landets biblioteksväsen i övrigt ge biblioteksservice.

Kommentar: Här anges att alla högskolor skall ge tillgång till ett högskolebibliotek. Detta skall inte enbart tillfredsställa biblioteksbehoven för den

egna högskolans lärare, forskare och studenter, utan skall också i samverkan med övriga svenska bibliotek ge biblioteksservice.

§ 10: Länsbibliotek, lånecentraler, högskolebibliotek, forskningsbibliotek och andra av staten finansierade bibliotek ska avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till folkbibliotekens förfogande samt i övrigt samverka med folk- och skolbiblioteken och bistå dem i deras strävan att erbjuda låntagarna en god biblioteksservice.

Kommentar: De statliga biblioteken skall således avgiftsfritt ställa sin litteratur till folkbibliotekens förfogande. Detta kommer till uttryck i ett omfattande fjärrlånesamarbete biblioteken emellan, vilket kan sägas utgöra hörnstenen i det svenska så kallade sambiblioteket. I övrigt skall de statliga biblioteken samverka med folk- och skolbiblioteksväsendet.

Från bibliotekshåll har lagen kritiserats sedan den tillkom, bland annat för att den är tandlös, inte anger några mål eller nivåer beträffande kvalitet, saknar tillsynsmöjligheter samt innehåller uppenbara inkonsekvenser. Regeringen har dock aviserat att den avser att göra en översyn av lagen under 2002.

Högskoleförordningen (SFS 1993:100) hänvisar när det gäller bibliotek till bibliotekslagen, men specificerar ändå särskilt att högskolebiblioteket avgiftsfritt skall ställa litteratur ur de egna samlingarna till andra högskolebiblioteks förfogande (§ 10). Därutöver reglerar högskoleförordningen att all grundläggande högskoleutbildning bland annat skall ge förmåga att följa kunskapsutvecklingen inom utbildningsområdet samt att studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå bör utvecklas.

Enligt förslagen i regeringens proposition *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15) kommer dessa formuleringar att utvecklas till att också inkludera formuleringen ”söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå”.

3.2. Universitets- och högskolebibliotek

Det finns ett 40-tal universitets- och högskolebibliotek i Sverige. Av historiska skäl har universitetsbiblioteken vid gamla universitet som Lund och Uppsala med tiden byggt upp omfattande litteratursamlingar, medan de yngsta högskolebiblioteken fortfarande befinner sig i en period av uppbyggnad. Vid flera lärosäten har nya och nybyggda bibliotek invigts under den senaste tioårsperioden. Det senaste exemplet är Karlstads universitetsbibliotek, som invigdes i januari 2002.

Totalt återfinns vid de 57 bibliotek som ingår i SCB:s forskningsbiblioteksstatistik⁵ drygt 28 miljoner band (böcker och tidskrifter), vilket mot-

⁵ Forskningsbiblioteken 2000: mediebestånd, låneverksamhet, personal, driftskostnader m.m. Stockholm: 2001 (Statistiska meddelanden; KU 13 SM 0101).

En onlineversion finns på: http://www.scb.se/sm/KU13SM0101_ikortdrag.asp

svarar mer än 700 000 hyllmeter. Det totala antalet registrerade lokala lån, omfattande hemlån, läsesalslån och kopior expedierade istället för lån, uppgick år 2000 till cirka 6,4 miljoner, en ökning med cirka 800 000 lån jämfört 1999 då utlånet stannade vid 5,6 miljoner lån.

Den lokala utlåningen har ökat dramatiskt under 1990-talet. Utlåningen var 1990/91 cirka 2,3 miljoner lån. År 1996/97 har denna siffra mer än fördubblats och uppgick till cirka 5,2 miljoner lån. Under den senaste treårsperioden har siffrorna för utlån från forskningsbiblioteken ökat med 23 procent, från 5,2 miljoner utlån 1997 till 6,4 miljoner 2000. 21 bibliotek effektuerar fler än 100 000 lokala lån vardera.

Karaktären på enskilda bibliotek inom denna sektor följer den ämnesmässiga inriktningen på respektive högskola. Således innehåller universitetsbiblioteken och de mindre och mellanstora allmänna högskolebiblioteken litteratur inom breda ämnesmässiga kategorier, medan specialinriktade högskolors (exempelvis Karolinska Institutets och Kungliga Tekniska Högskolans bibliotek) är betydligt smalare i sin ämnestäckning. Detta gäller all form av litteratur och information som biblioteken tillhandahåller: tryckta böcker, vetenskapliga tidskrifter i såväl tryckt som i elektronisk form, databaser, internetresurser et cetera.

En tydlig förändring som inträffat i universitets- och högskolebiblioteken under de senaste 15–20 åren är att de förvandlats från att ha varit ”forskarnas bibliotek” till att bli ”studenternas bibliotek”. Till detta finns flera förklaringar, av vilka några av de mest grundläggande redovisas här:

- Antalet helårsstudenter i högskolan har expanderat kraftigt under dessa år.
- Studenterna läser överlag längre utbildningar och program, exempelvis har antalet studenter som avlägger magisterexamen ökat avsevärt. Att fler studerar på högre nivåer innebär oftast att biblioteksanvändningen ökar.
- Nya former för pedagogik har introducerats inom den högre utbildningen. Gemensamt för dessa är att studentens eget sökande efter information och kunskap sätts i centrum och att lärarrollen, förenklat uttryckt, förändras från att ha varit den allvetande föreläsaren till den hjälpsamme handledaren (”from a sage on the stage to a guide on the side”). Detta innebär samtidigt att bibliotekens pedagogiska funktion förstärks.
- Delvis som en följd av föregående punkt har biblioteken utökat sin användarundervisning betydligt. Begreppet ”informationskompetens” har vunnit allmän acceptans under 90-talet och det är numera en självklarhet att bibliotek anordnar kurser för att på olika sätt bidra till att studenterna lär sig att söka och värdera information.

- Internets framväxt och den allmänna IT-utvecklingen.
- Högskolebibliotekens strävan att tillhandahålla så många elektroniska informationsresurser som möjligt genom att teckna campusbaserade nätverkslicenser har inneburit att forskarna kan klara stora delar av sin informationsförsörjning från sina egna tjänsterum och inte behöver besöka biblioteket rent fysiskt. De kommer åt databaser för att söka fram information och kan sedan komma åt själva litteraturen i form av tidskriftsartiklar i fulltext på internet.
- En ökad integration och förbättrat samspel med den egna högskolans utbildningar, bland annat genom att flera bibliotek tagit på sig ett stort ansvar vid olika lokala satsningar inom ICT-området⁶ (Information and Communication Technology). Ett antal svenska högskolor satsar just nu stor kraft på att utveckla en slags ”infrastruktur för lärande”. Exempel på de satsningar som görs rymmer allt från utveckling av digitala och interaktiva läromedel, införande och utveckling av plattformar som exempelvis Luvit, WebCT och PingPong, förbättra studenternas IT-tillgång, utveckla lokal- och schemabokningsredskap et cetera. I flera av dessa satsningar och projekt har det lokala högskolebiblioteket kommit att spela en aktiv roll.

Sammantaget innebär dessa förändringar att förändringarna under 1990-talet inom de svenska universitets- och högskolebiblioteken varit minst sagt omfattande.

3.3. Folkbibliotek

I bibliotekslagen anges som tidigare refererats att varje kommun skall ha ett folkbibliotek. Så är också fallet, vilket innebär att det för närvarande finns 289 folkbibliotek i Sverige. Förutom de huvudbibliotek som finns i varje kommun finns även närmare 1 200 filialbibliotek, av vilka cirka 500 är integrerade med skolbibliotek⁷.

Det totala mediebeståndet vid Sveriges folkbibliotek uppgår till 46,6 miljoner medier⁸, det vill säga böcker och AV-medier. Detta motsvarar 5,2 medier per invånare. Sammantaget prenumererar folkbiblioteken på drygt 66 000 tidskrifter, de flesta av allmän karaktär. Endast i liten utsträckning tillhandahålls tidskrifter på vetenskaplig nivå på folkbibliotek.

Den totala utlåningen under år 2000 uppgick till närmare 80 miljoner eller 9,0 per invånare.

Även folkbibliotekens verksamhet har förändrats under de senaste två

⁶ På svenska används ibland beteckningen IKT, dvs informations- och kommunikationsteknik.

⁷ Folkbiblioteken 2000: Stockholm, 2001. (Kulturen i siffror; 2001:4)

⁸ Med medier avses här böcker samt AV-medier, talböcker, kassetband, grammofonskivor, CD-skivor et cetera.

decennierna. Den allmänna IT-utvecklingen har gjort datorer, internetuppkopplingar och databaser till självklara arbetsredskap. Samtidigt har besökarna förändrats på så sätt att de allra flesta personer som idag besöker ett folkbibliotek befinner sig i någon form av utbildning. Det kan röra sig om grundskoleelever som vänder sig till folkbiblioteket för att komplettera den information som kan tillhandahållas av det lokala skolbiblioteket. Det kan röra sig om studerande inom den kommunala vuxenutbildningen och det kan, inte minst, röra sig om högskolestudenter. De sistnämnda kan i sin tur vara dels studerande vid ortens högskola eller distansstuderande.

Det ökade antalet besök och därmed sammanhängande krav på service från högskolestudenter på folkbiblioteken har medfört att denna fråga diskuterats flitigt inom bibliotekssektorn. Vilket ansvar har egentligen folkbiblioteken för att tillhandahålla litteratur åt dessa kategorier av besökare? Olika lösningar har både föreslagits och provats, varav några kommer att redogöras för längre fram i denna rapport, men diskussionen har helt klart medfört att problemet synliggjorts och det har i sin tur medfört att det lokala eller regionala samarbetet mellan folk- och högskolebiblioteken förbättrats avsevärt.

3.4. Nationalbibliotek

Kungliga biblioteket (KB) är Sveriges nationalbibliotek, vilket bland annat innebär att man producerar den svenska nationalbibliografen, mottar och bevarar pliktexemplar av allt svenskt tryck, driver och utvecklar det för forskningsbiblioteken gemensamma bibliotekssystemet LIBRIS, ansvarar för nationell samordning och utveckling via samordningsenheten BIBSAM (se vidare under avsnitt 3.5) samt utför ett antal andra nationella uppdrag av större eller mindre karaktär. KB fungerar också som ett lokalt forskningsbibliotek i Stockholm. KB, som är en myndighet under Utbildningsdepartementet, har ett statligt verksamhetsanslag på 228 mkr (uppgiften avser 2001).

3.5. Nationella myndigheter inom biblioteksområdet

Som nämnts i föregående avsnitt har Kungliga biblioteket (KB) och dess samordningsavdelning BIBSAM ett nationellt ansvar för att samordna och utveckla forskningsbibliotekssektorn. BIBSAM ägnar sig i huvudsak åt att:

- Driva och utveckla ett så kallat ansvarsbibliotekssystem. Systemet, som i dag omfattar ett tiotal bibliotek, är i det närmaste ämnesmässigt heltäckande. De medel som fördelas via BIBSAM till ansvarsbiblioteken skall användas till utvecklingsprojekt som syftar till att förbättra tillgången till information för högre utbildning och forskning inom respektive ämnesområde.

- På nationell basis upphandla elektroniskt tillgänglig information i form av databaser, e-tidskrifter och eventuellt också e-böcker.
- Initiera utredningar.
- Ansvara för statistik och standardisering inom området.
- Fördela utvecklingsmedel.

KB skall till regeringen vart tredje år inkomma med en rapport som visar utvecklingen inom forskningsbiblioteksområdet. Den senaste treårsrapporten avser perioden 1997-1999.⁹

De kommunala folkbiblioteken faller, med undantag för vad som anges i bibliotekslagen (se avsnitt 3.1) under det kommunala självstyret. Statens Kulturråd har dock ett ansvar för vissa delar av folkbibliotekens verksamhet, genom särskilda stödmedel till länsbibliotek och lånecentraler. Vidare ansvarar Kulturrådet för folkbiblioteksstatistiken, driver utredningar, arrangerar kurser och konferenser och har en allmänt policyskapande funktion för folkbiblioteken.

Kulturrådet har nyligen (januari 2002) slutit ett formellt samarbetsavtal med Skolverket i frågor som rör bibliotekets roll i utbildningen.

3.6. Kommersiella leverantörer

Ett antal kommersiella leverantörer återfinns inom biblioteks- och informationssektorn.

Den största är Bibliotekstjänst AB (BTJ), som i dagsläget har cirka 500 anställda och årligen omsätter 1,2 miljarder kr. BTJ har, historiskt sett, framför allt varit en leverantör av biblioteksutrustade böcker och andra medier till folk- och skolbibliotek, inklusive förvärvs- och kataloginformation.

Folkbibliotekens bestånd finns katalogiserat i databasen BURK. Under hösten 2001 har detta bestånd blivit möjligt att återsöka tillsammans med de statliga forskningsbibliotekens LIBRIS-registrerade bestånd, via webbtjänsten ”*Bibliotek.se*”¹⁰. Tjänsten har möjliggjorts tack vare ett samarbete mellan BTJ och Kungliga biblioteket och är av värde bland annat för distansstudenter i deras sökande efter tillgänglig litteratur.

På senare år har BTJ arbetat för att spela en större roll som leverantör åt bibliotek utanför folk- och skolbibliotekssektorn. Under hösten 2001 förvärvades företaget PrioInfo AB, vars verksamhet inriktats på förmedling av internationella databaser.

Övriga större företag på den svenska marknaden är internationella tidsskrifts- och databasagenter som Swets Blackwell, Ebsco, databasvärdar som Dialog och Sema Group med flera.

⁹ Svenska forskningsbibliotek: treårsrapport. Stockholm, 1998.
<http://www.kb.se/BIBSAM/utredn/trears/trearsrp.html>

¹⁰ <http://www.bibliotek.se>

4. Tidigare utredningar, projekt med mera

4.1. Utredningar 1968–1992

Statens kulturråd publicerade 1995 en undersökning¹¹ om folkbibliotekens service till studerande av olika kategorier, med anledning av att denna alltmör uppfattades som ett växande problem. I rapporten görs en förtjänstfull genomgång av tidigare utredningar inom området. Problemet var således inte nytt, utan hade uppmärksammats av en rad tidigare utredningar. Dessa tidigare utredningar refereras kortfattat här, eftersom det är intressant att konstatera att trots att problemet varit identifierat av olika instanser under så lång tid, har så lite gjorts för att på ett hållbart sätt förbättra situationen. Och samtidigt har problemet hela tiden vuxit i omfattning.

Av dessa utredningar kan särskilt nämnas:

- *1968 års utbildningsutrednings (U68) betänkande*¹², som framhåller att högskoleutbyggnaden i landet skulle ske på orter som hade stora folkbibliotek: ”På de nya utbyggnadsorterna syns sålunda en samverkan med det kommunala biblioteksväsendet tills vidare kunna garantera behövlig biblioteksservice till högskolan.”
- *Kulturrådets skrivelse till utbildningsdepartementet*¹³ (1977), där man konstaterar att ”de nya högskolorna och distansundervisningen har tillkommit utan att avtal träffats med berörda lokala och regionala biblioteks huvudmän om statliga bidrag till medier, personal och fjärrlåneporto, vilket U68 och remissinstanserna förutsatt som självklart /.../ Det är utan tvekan rationellt att anlita folkbiblioteken i högskoleutbildningen, men detta förutsätter att staten svarar för den nödvändiga resursförstärkningen.”

¹¹ Ett bildat folk: de högskolestuderande och folkbiblioteken. Stockholm, 1995. (Rapport från Statens kulturråd 1995:1).

¹² Högskolan: betänkande av 1968 års utbildningsutredning. Stockholm 1973 (Statens offentliga utredningar; 1973:3).

¹³ Förslag till utredning av litteraturförsörjningen till högskoleutbildningen. Kulturrådet skrivelse till regeringen 1977-06-16.

- BIDOK och SINFDOK-utredningens betänkande ”*Vetenskaplig och teknisk litteraturförsörjning*”¹⁴ behandlade också frågan om förhållandet mellan folk- och högskolebibliotek: ”Genom de fortgående reformerna av högskoleutbildningen har utbildning och till en del även forskning förlagts till nya orter utan tillfredsställande resurser för informationsförsörjning. /.../ En ambition är att i stort sett samma förutsättningar för informationsförsörjning skall gälla oavsett var i landet utbildning på högskolenivå bedrivs.”
- Propositionen som följde på ovan nämnda utredning, där regeringen framhöll att det ”är av yttersta vikt att samverkan mellan vetenskapliga bibliotek och folkbibliotek kan byggas ut och att möjligheter till direkt samarbete och gemensamt utnyttjande av resurser tas till vara”. Man ansåg det vidare ”angeläget att högskoleutbildningen på de nya högskoleorterna får en tillfredsställande informationsförsörjning”, men ville av hänsyn till dels det kommunala självstyret, dels det faktum att respektive högskola själv beslutar om anslagens fördelning, inte utfärda några generella bestämmelser.
- ULL-utredningen konstaterade i betänkandet ”*Regionala biblioteksuppgifter*”¹⁵: ”Ett särskilt och växande problem för folkbiblioteken är de högskolestuderandes litteraturförsörjning, inte minst för folkbiblioteken på högskoleorterna. Genom distansundervisningen och på annat sätt berörs samtliga folkbibliotek i landet av dessa problem. /.../ Högskoleutbildningen är en statlig angelägenhet. Ansvar för biblioteksservicen kan inte utan vidare övervältras på primär- och sekundärkommunala huvudmän och deras bibliotek.”
- *Folkbiblioteksutredningen* (1984) såg dock mer positivt på frågan. I slutbetänkandet¹⁶ fann man att förhållandet i flertalet kommuner var ”tillfredsställande till följd av förstärkningar av högskolebiblioteken och en förbättrad samverkan mellan folkbibliotek och högskolebibliotek”. Denna hållning, som också regeringen hänvisade till i den proposition som följde (prop. 1985/85:141), ifrågasattes dock av en rad remissinstanser, där bland andra TCO framhöll att högskolorna fortfarande inte tog ”ansvar för biblioteksservice till det växande antalet högskolestuderande och de alltmer utlokaliserade högskolekurserna.”
- Högskoleutredningen (1992), även kallad *Grundbulten*, tillsatte en arbetsgrupp med uppdraget att analysera högskolebibliotekens funktion i den akademiska grundutbildningen. Arbetsgruppens rapport ”*En*

¹⁴ Vetenskaplig och teknisk litteraturförsörjning: betänkande av BIDOK och SINFDOK-utredningen. Stockholm 1977 (Statens offentliga utredningar; 1977:71)

¹⁵ Regionala biblioteksuppgifter. Stockholm, 1978. (Rapport från Statens kulturråd; 1978:1)

¹⁶ Folkbibliotek i Sverige: betänkande av folkbiblioteksutredningen. Stockholm, 1984. (Statens offentliga utredningar; 1984:23).

kreativ studiemiljö¹⁷” kom att utgöra starten för den uppmärksamhet som högskolebiblioteken och dess nationella organ kommit att ägna studenterna under hela 1990-talet. Arbetsgruppen, som leddes av dåvarande överbibliotekarien vid Lunds universitet Göran Gellerstam, sammanfattade sina förslag under dessa tre huvudrubriker:

- Gör informationshantering till ett av målen för högskolans utbildning!
- Gör högskolebiblioteket till en pedagogisk resurs!
- Rusta upp högskolebiblioteken!

Ovanstående tre förslag togs upp och fördes vidare i *Grundbultens slutbetänkande*¹⁸. Man menade att det var nödvändigt att rusta upp högskolebiblioteken till en internationell nivå och att regeringen skulle göra ett avsteg från den decentraliserade beslutsrätten och göra en särskild översyn av bibliotekens resurssituation. Vidare konstaterades att lärarna måste få bättre förutsättningar för att kunna använda bibliotek och andra informationsresurser samt att alla studenter måste ges kunskaper och färdigheter i att använda bibliotek och andra informationskällor.

4.2. Studenternas bibliotek

Om högskoleutredningen utgjorde en ”grundbult” vad avser den svenska högskolan, så kan BIBSAM:s utredningsarbete ”*Studenternas bibliotek*” sägas ha haft motsvarande grundläggande funktion för universitets- och högskolebiblioteken. Utredningen, som presenterade sina resultat i fyra delrapporter och en sammanfattande slutrapport, hade sin bakgrund i de stora förändringar som ägt rum inom högskolan och högskolebiblioteken. Dit hörde bland annat en dramatisk ökning av antalet studenter (däribland distansstudenter), att en förändring av pedagogiken var på väg, att studenterna läste längre utbildningar vilket innebar att de ställde högre krav på sin biblioteksservice samt att resursfrågan och de återkommande kostnadsökningarna var ett stort problem för biblioteken.

I den första delrapporten ”*På lika villkor?*”¹⁹ görs en analys av högskolebibliotekens ekonomiska och resursmässiga situation under femårsperioden 1988/89-1993/94. Analysen visar att antalet studenter under perioden ökat kraftigt (62 procent) samtidigt som de lokala lånen mer än fördubblats. Litteraturpriset har likaså mer än fördubblats, men eftersom ansla-

¹⁷ En kreativ studiemiljö: högskolan som pedagogisk resurs: förslag till synpunkter från högskoleutredningens arbetsgrupp för högskolans biblioteksfunktioner. Stockholm, 1991. (Statens offentliga utredningar; 1991:72).

¹⁸ Frihet, ansvar, kompetens: grundutbildningens villkor i högskolan: betänkande av högskoleutredningen. Stockholm, 1992. (Statens offentliga utredningar; 1992:21).

¹⁹ Harnesk, J., På lika villkor: en kartläggning av de svenska högskolebibliotekens resurser. Stockholm, 1995 (Stundernas bibliotek; delstudie 1)

gen inte stigit i tillnärmelsevis samma utsträckning har den reella tillväxten av böcker och löpande tidskrifter minskat.

De övriga delstudierna som ingick i Studenternas bibliotek redovisade resultaten från en nationell enkätstudie där studenter berättar om hur de ser på bibliotek och informationssökning²⁰, behandlade frågan om högskolebiblioteken som pedagogisk resurs²¹ samt diskuterade IT-utvecklingens betydelse för högskolebibliotekens utveckling²².

Slutrapporten "*Studenternas bibliotek*"²³, sammanställd av Jan Hagerlid vid BIBSAM, har kallats "en guldgruva för biblioteksstrategier under 1990-talet"²⁴. En stort antal förslag framförs, av vilka vissa har relevans för denna förstudie och därför redovisas här²⁵:

- Alla bibliotek bör ha en uttalad policy för sin kurslitteraturservice som förankrats hos studenter och lärare. Nya former för elektronisk kurslitteraturservice bör utvecklas.
- Studenter bör ha samma reella tillgång till fjärrlån som forskare.
- Biblioteken bör ge studenterna en väsentligt bredare tillgång till olika typer av elektroniska informationsresurser och -tjänster.
- Tillgång till elektroniska informationsresurser, i form av databaser, Internetresurser och olika slags elektroniska publikationer, bör som regel vara avgiftsfri för den enskilde studenten.
- Studenter som går i distansutbildning ska ha samma rätt till god biblioteksservice som andra studenter. BIBSAM bör ta initiativ till försök med nya former för biblioteksservice till distansutbildning, gärna i samarbete mellan högskolor, högskolebibliotek och folkbibliotek.
- Tillgången till andra bibliotek än den egna högskolans är mycket viktig för studenterna, både inom distansutbildning och vid högskoleorterna. Den grundläggande principen bör vara att alla offentliga bibliotek ska lämna biblioteksservice till envar som önskar sådan. BIBSAM bör ta initiativ, på grundval av denna princip, till en diskussion med berörda parter för att utforma praktiska samarbetsmodeller mellan olika typer av bibliotek.

²⁰ Höglund, L., m.fl., Tusen studenter om biblioteket: vanor attityder, krav. Stockholm, 1995 (Studenternas bibliotek; delstudie 2)

²¹ Hansson, K., Simberg, K., Högskolebiblioteket i en lärande miljö. Stockholm, 1995 (Studenternas bibliotek; delstudie 3)

²² Lettenström, F., Babels bibliotek. Stockholm, 1995 (Studenternas bibliotek; delstudie 4)

²³ Hagerlid, J., Studenternas bibliotek: en analys av högskolebibliotekens utveckling: slutrapport. Stockholm, 1996.

²⁴ Gellerstam, G., Information åt alla: en hörnsten i högskolans uppdrag. I: Börjar grundbulten rosta?: en debattskrift om grundutbildningen i högskolan. Stockholm, Rådet för högskoleutbildning, 1999. (sid. 95)

²⁵ Förslagen återfinns på: <http://www.kb.se/BIBSAM/jan/webfoers.htm>

- Högskolorna bör se till att biblioteken informeras i god tid och involveras i planeringen av nya kurser och utbildningar. Detta gäller i synnerhet vid pedagogiska försök.
- Samarbetet mellan lärare och bibliotekarier bör aktivt understödjas av högskolorna och vid behov ges mer organiserade former.
- Informationskompetens det vill säga förmåga att söka, kritiskt värdera och kreativt utnyttja information bör vara ett mål för högskolans utbildning och tas upp i alla högskolors måldokument.
- Lärarnas informationskompetens behöver höjas väsentligt och uppdateras till dagens verklighet. Högskolorna bör understödja utökad fortbildning för lärare i informationssökning och bibliotekskunskap.
- Användarutbildningen för studenterna bör integreras bättre i ämnesundervisningen. Biblioteken bör väsentligt utöka sitt utbud av utbildning i hur man använder elektroniska informationstjänster och -resurser för studenterna.
- Utbildning i informationssökning/bibliotekskunskap måste ges en fastare ställning inom grundutbildningen, till exempel genom poängsatta kurser vid flera tillfällen under utbildningen.
- Bibliotekens personal måste få väsentligt mer omfattande utbildning/fortbildning i pedagogik.
- Försöksverksamhet med elektroniska läromedel förmedlade av biblioteken bör inledas så fort som möjligt.
- Möjligheterna att skapa en nationell akademisk licens för sökning i kommersiella databaser bör snarast utredas.
- Bibliotekens roll inom IT-stödd undervisning bör kunna utvecklas väsentligt.

I efterhand kan konstateras att de förslag som framförs i ”Studenternas bibliotek” till stora delar har realiserats. Biblioteken vid framför allt de mindre och medelstora högskolorna har rustats upp (i flera fall genom helt nya bibliotek), nationella licenser för e-tidskrifter och databaser har upphandlats för samtliga högskolor, informationskompetensen är på väg att skrivas in i högskoleförordningen, bibliotekens pedagogiska roll har stärkts, et cetera.

4.3. Ett bildat folk

I den av Statens kulturråd utgivna rapporten ”*Ett bildat folk*”²⁶ konstaterar utredaren Acke Ericsson att en stor andel av folkbibliotekens besökare är högskolestuderande. En enkätundersökning genomförd vid 18 folkbibliotek gav vid handen att närmare hälften (47 procent) var att hänföra till

²⁶ Ett bildat folk: de högskolestuderande och folkbiblioteken. Stockholm, 1995. (Rapport från Statens kulturråd 1995:1).

denna kategori. En tredjedel av de studerande läste vid en högskola som låg utanför den kommun vars folkbibliotek man besökte.

I enkätundersökningen efterfrågades vidare vilka problem som folkbiblioteken anser sig ha när det gäller högskolestudenter. De områden som då kunde identifieras var:

- kurslitteratur,
- fjärrlån,
- läsplatser, samt
- studenternas brister i bok- och bibliotekskunskap.

Biblioteken ansåg sig vidare ha brist på resurser för att kunna ge en bra service till de studerande. Även om det är högskolan och dess bibliotek som ansvarar för att de studerande skall få en bra informationsförsörjning och studiemiljö, så vänder sig de studerande till folkbiblioteken när högskolebiblioteken inte räcker till. De studerande bryr sig inte om huvudmannaskap eller vem som finansierar det bibliotek de använder, utan de går helt enkelt till det bibliotek som kan lösa deras behov av litteratur och studieplatser.

Utredaren konstaterar avslutningsvis: *”Det framstår idag som alltmer nödvändigt att frågan om de högskolestuderandes biblioteksservice blir föremål för en övergripande nationell lösning. Bibliotekens roll i utbildningssamhället måste definieras genom att en nationell målsättning tas fram, där mål och krav fastställs och riktlinjer för ansvarsfördelningen mellan den nationella, regionala och lokala nivån preciseras. Ökade resurser behövs både på högskole- och folkbiblioteken och när nya utbildningsplatser skapas måste också resurser i motsvarande grad tillföras biblioteken.”* (S. 10)

4.4. De svenska universitets- och högskolebibliotekens tillgänglighet

BIBSAM har arbetat vidare med frågan om högskolestudenters biblioteksservice och publicerade 1998 (reviderad 2001) rapporten *”De svenska universitets- och högskolebibliotekens tillgänglighet”*²⁷. Utgångspunkten för undersökningen är att belysa de skillnader som finns mellan olika lärosätens bibliotek vad avser studenternas reella tillgång till litteratur och övrig information. Det hade framkommit att olika bibliotek tillämpade olika principer exempelvis beträffande möjligheten för andra högskolors stu-

²⁷ Nordin Siebolds, U.-B., De svenska universitets- och högskolebibliotekens tillgänglighet: resultat av en enkätundersökning. Stockholm, 1998; rev. 2001.
<http://www.kb.se/BIBSAM/utredn/publikutillg.pdf>

denter att få låna, och därför gjordes undersökningen. En rad slutsatser av intresse för distansstudenterna redovisas i rapporten.

Utredaren Ulla-Britt Nordin Siebolds konstaterar bland annat att *”Det är långt ifrån självklart att studerande vid en högskola får låna allt material på biblioteket vid en annan högskola. Uppbyggnaden av biblioteksservice, speciellt anpassad för distansstuderande, verkar på många håll inte ha kommit så långt, trots att var tionde högskolestuderande idag studerar på distans och att antalet distansstuderande förväntas öka.”*

Vidare konstateras att vissa bibliotek enbart lånar ut till låntagare bosatta inom ett visst geografiskt område, samt att få universitets- och högskolebibliotek tillämpar ett utsträckt öppethållande i samband med träffar för distansstudenter. Endast med några undantag har biblioteken anpassat sina öppethållande till heltidsstuderande som bor och arbetar på samma ort.

Beträffande distansstudenternas möjligheter till fjärrlån konstateras att: *”Fjärrlåneservice till den egna högskolans distansstuderande är däremot inte självklart för alla. I vissa fall hänvisas aktivt till bibliotek på hemorten. Endast hälften av de undersökta biblioteken gör dock fjärrinlån till studerande vid andra högskolor. Det är därför fullt möjligt att man som distansstuderande nekas fjärrlån på såväl biblioteket på den högskola där man är inskriven som på högskolebiblioteket på hemorten.”*

I utredningen fastslås att hemsändning av böcker till distansstuderande vid behov borde vara en självklarhet för biblioteken vid de universitet och högskolor som har distansstuderande. Även om portokostnaden för hemsändning kan vara en avskräckande faktor, så är det tveksamt om portokostnaderna verkligen blir högre än hanteringskostnaderna för att skicka böckerna till den distansstuderandes närmaste (folk-)bibliotek och låta låntagaren hämta böckerna där.

Utredningen konstaterar vidare att satsningen på användarutbildning ser mycket olika ut på biblioteken. Huvuddelen av utbildningsresurserna läggs på campusstudenterna, medan utbildningen för distansstuderande inte på långa vägar är fullt utbyggd. Bra nätbaserade informationssökningskurser, som skulle vara till glädje för både distansstuderande och övriga användare, efterlyses.

I kartläggningen har Nordin Siebolds vidare funnit *”många exempel på gott samarbete och lovvärda initiativ beträffande samarbete mellan olika högskolebibliotek och mellan högskolebibliotek och folkbibliotek”,* men konstaterar samtidigt: *”Ändå kan man tycka att det är förvånansvärt att samarbetet inte har nått längre. De senaste årens utbildningssatsningar – Kunskapslyftet, högskoleutbyggnaden, satsningen på distansutbildning m.m. – har inneburit kraftigt ökad belastning på samtliga bibliotek, inte minst folkbiblioteken. Många nya högskolor har ännu så länge inte hunnit bygga upp goda högskolebibliotek, och eftersom dessa, i många fall, lig-*

ger på orter med goda folkbibliotek, har folkbiblioteken fått ta en stor del av ansvaret för de studerandes litteraturförsörjning. Det borde ligga i alla parterns intresse att alla universitets- och högskolestuderande, inklusive de distansstuderande, får en så god biblioteksservice som möjligt.”

En av de slutsatser som dras är vidare att långt ifrån alla högskolebibliotek vid den tidpunkt som utredningen gjordes hade ett genomtänkt program för sina distansstuderandes litteratur- och informationsbehov. Bland annat var det fullt möjligt att man som distansstuderande kunde nekas fjärrlån på såväl biblioteket på den högskola där man var inskriven som på högskolebiblioteket på hemorten.

Kartläggningen visade slutligen att många bibliotek hade möjlighet för distansstuderande att ställa frågor utanför öppettid via e-post och/eller telefonsvarare. De flesta biblioteks kataloger fanns antingen redan sökbara på webben eller var på väg att bli. Ett antal bibliotek var vidare på väg in i olika typer av utvecklingsprojekt med inriktning på att förbättra servicen till distansstuderande.

4.5. BILL-projektet

Ett av de större utvecklingsprojekt som finansierats av Distum under senare delen av 1990-talet är BILL (Bibliotekens roll i det livslånga lärandet). Projektet bedrevs i form av fem delprojekt i olika delar av Sverige, med syfte att utveckla folkbibliotekens roll som lokala centra för utbildningsstöd med särskild inriktning mot distansstuderande. I det delprojekt som drevs i Västra Götalandsregionen var syftet att prova ut metoder för folkbibliotekens medieurval och beståndsuppbyggnad som bättre än hittills tillgodoser de distansstuderandes krav.

Tio kommunbibliotek i regionen deltog och man provade olika konkreta metoder och åtgärder för att förbättra tillgången till litteratur och biblioteksservice till distansstuderande. Som exempel kan nämnas olika typer av användarstyrt litteraturinköp, där särskilt Falköpings modell väckt uppmärksamhet, även på nationell nivå (se även avsnitt 5.8). Den modell som provades i Falköping gick i korthet ut på att all litteratur som studenter efterfrågade köptes in, i stället för att lånas in från andra bibliotek via fjärrlån. Det visade sig att modellens utfall var över förväntan. Övriga modeller och metoder som provades i de olika kommunerna omfattande särskilda insatser för användarutbildning, kontaktarbete via särskild kontaktbibliotekarie, nätbaserad handledning av distansstudenter, utvidgat samarbete med kommunala lärcentra med flera.

I slutrapporten²⁸ från BILL-projektet sammanfattas resultaten: ”Folkbi-

²⁸ BILL: delprojekt mediaarbete i Västra Götalandsregionen: rapport.
<http://www.bibl.vgregion.se/bill/Billwebb.htm>

bliboteken har genom BILL-projektet uppmärksammat att de har en viktig funktion för studenter. Man har också uppmärksammat att man saknar resurser för att arbeta mot studenter på ett nytt sätt. Detta gäller särskilt de mindre biblioteken där ju många av de distansstuderande finns. Men BILL har satt igång en omfattande diskussion och ett tankearbete om hur man ska förhålla sig till studenter och utbildning. Man har satt biblioteken på utbildningskartan.

Begreppet "studiebibliotekarie" har etablerats genom BILL-projektet. Det är en funktion med särskilt ansvar för vuxna studenter av olika kategorier. Studiebibliotekarien bedriver kontaktarbete med distansstudenter, lärcentra, högskolor och andra utbildningsanordnare. Studiebibliotekari- en samlar in kunskap om utbildningssituationen i kommunen och planläg- ger bibliotekets utbildningsstöd lokalt.

Sammantaget kan man om BILL-projekten – i ett nationellt perspektiv – säga att det satt igång en väldig aktivitet på folkbiblioteken. Det har också satt igång en process som kommer att ge en bättre relation mellan folkbi- bliotek, studenter och högskola. Projektet har byggt upp ett samarbetsnät mellan folkbiblioteken och högskolorna i regionen."

BILL-projektet kom att fortsättas av projektet "BILL 2"²⁹, ett fortlöpan- de idéseminarium med syfte att sprida BILL-tänkandet till flera kommu- ner i regionen och på sikt därmed utveckla folkbiblioteken till dynamiska institutioner för utbildningsstöd.

Ytterligare ett fortsättningsprojekt emanerar ur det ursprungliga BILL- projektet, nämligen EBILL³⁰, som bedrivits under hösten 2001. EBILL- projektet är mer tydligt fokuserat på dels olika elektroniska tjänster för distansstuderande (bland annat har studentportaler tagits fram i flera kom- muner), dels på att etablera studentbibliotekarien/bibliotekspedagogen som en permanent funktion vid biblioteken.

Utgångspunkten för EBILL var följande fyra nyckelbegrepp:

- Nytt gränssnitt – datorn ersätter informationsdisken som gränssnitt.
- Nya verktyg – digital teknik som Internet, bredband och moderna till- ämpningsprogram för webbproduktion.
- Nya arbetsformer – uppsökande över nätet, bibliotekarien som webb- producent.
- Ny yrkesroll – studiebibliotekarien, bibliotekspedagogen.

De övriga delprojekt som bedrivits inom ramen för BILL-projektet har in- riktats på att utveckla en elektronisk guide som stöd för distansstudenten.

²⁹ <http://www.bibl.vgregion.se/bill/bill2.htm>

³⁰ <http://www.bibl.vgregion.se/bill/ebill/index.htm>

Resultatet av detta projekt som genomfördes vid Umeå universitetsbibliotek och Örebro universitetsbibliotek, den så kallade *Biblioteksguiden*³¹, har även implementerats vid andra bibliotek i Sverige. Det är värt att notera att det som ursprungligen var en vägvisare specifikt anpassad för distansstuderande ansågs fungera bra även för campusstuderande.

Slutligen kan nämnas en särskild kurs, för bibliotekarier i distanspedagogik³², som inom ramen för BILL-projektet utvecklats vid Högskolan i Borås.

4.6. Projekt i Västerbottens län

Västerbottens län etablerade sig tidigt som en region där man ville aktivt arbeta för att förbättra biblioteksservicen till distansstuderande. Flera projekt har bedrivits med basen i Umeå universitetsbibliotek. Bland dessa kan nämnas det DUKOM-finansierade projektet KUBEN³³ (Kommun- och universitetsbibliotek i nätverk), som syftade till att bygga upp infrastruktur och nätverk för en förbättrad kommunikation mellan det kommunala och statliga biblioteksväsendet.

Bland övriga utvecklingsprojekt kan nämnas VITS-projektet, ett av delprojekten i BILL-projektet, som har nämnts ovan, samt ”Minnets nätverk³⁴”, där KK-stiftelsen beviljade medel för att ett projekt med syfte att öka kompetens och inbördes förståelse för respektive ämnesområde inom ABM-området (arkiv, bibliotek, museer) i Västerbotten. I föregående avsnitt nämndes dessutom den så kallade Biblioteksguiden, ytterligare ett av de projekt som genomförts i länet.

4.7. Internationella riktlinjer och standarder

Bibliotekens service till distansstudenter har sedan länge varit föremål för internationell uppmärksamhet. Mest kända är de riktlinjer som utarbetats av den amerikanska biblioteksforeningen Association of College and Research Libraries (ACRL)³⁵. Riktlinjerna publicerades första gången 1981 och den aktuella reviderade versionen är från år 2000. ACRL utgår i dessa omfattande riktlinjer från ett antal förutsättningar, av vilka särskilt kan nämnas:

³¹ http://www.ub.umu.se/infosok/distans_guide/startside.htm

³² <http://www.hb.se/miaochmimmi/bill/>

³³ Slutrapporten finns publicerad på:

http://www.ub.umu.se/ombiblioteket/avslproj/projekt_kuben.htm

³⁴ Slutrapporten finns publicerad på:

http://www.ub.umu.se/ombiblioteket/avslproj/projekt_minnets.htm

³⁵ Guidelines for distance learning library services. Chicago: Association of college and research libraries; 2000.

<http://www.ala.org/acrl/guides/distlrng.html>

TIDIGARE UTREDNINGAR, PROJEKT MED MERA

- *The instilling of lifelong learning skills through general bibliographic and information literacy instruction in academic libraries is a primary outcome of higher education.*
- *Traditional on-campus library services themselves cannot be stretched to meet the library needs of distance learning students and faculty who face distinct and different challenges involving library access and information delivery.*
- *Effective and appropriate services for distance learning communities may differ from, but must be equivalent to, those services offered on a traditional campus.*

I riktlinjerna ges därefter anvisningar om vad som krävs av biblioteket och den högskola som arrangerar distansutbildning vad avser ledningsfunktioner, finansiering, personal, lokaler och utrustning, resurser och särskilda tjänster, samt dokumentation. Det skulle föra för långt att i denna förstudie referera innehållet i riktlinjerna, men det är värt att framhålla att de innehåller värdefulla ”checklists” för var och en som ägnar sig åt området.

5. Nulägesbeskrivning

För att få in ett så brett faktaunderlag som möjligt har jag dels besökt flera bibliotek och diskuterat deras service till distansstudenter, dels överlagt med företrädare för nationella organ som BIBSAM, Statens kulturråd samt Utredningen för Sveriges nätuniversitet. Jag gick dessutom ut med en förfrågan på den elektroniska diskussionslistan BIBLIST³⁶ (se bilaga 1), för att få in så många erfarenheter och synpunkter som möjligt. Följande problemställningar var avsedda att belysas:

- bibliotekens positiva respektive negativa erfarenheter av att ge biblioteksservice till distansstudenter
- en bild av vad som uppfattas vara de största hindren för att ge distansstudenterna en lika bra biblioteksservice som campusstudenterna
- utlåningsverksamheten
- access till databaser, e-tidskrifter, e-böcker med mera
- utbildning i informationssökning med mera
- kompetensutvecklingsbehov hos personalen
- samarbetet med lärarna
- framtiden

Till de som arbetar på folkbibliotek efterlystes särskilt erfarenheter av att samarbeta med kommunala lär- och studiecentra, samt en beskrivning på hur frågan hanterats politiskt i kommunerna.

Nedan redovisas ett urval av den information jag erhållit. Jag har valt att redovisa erfarenheter och synpunkter från bibliotek som har lång erfarenhet av att arbeta aktivt mot distansstuderande, antingen i reguljär form eller i form av projekt- och utvecklingsform.

5.1. Luleå tekniska universitet

Vid *Luleå universitetsbibliotek* har man sedan några år arbetat fram förbättrade interna rutiner angående servicen till distansstudenter. Man säger

³⁶ <http://segate.sunet.se/htbin/wa?A2=ind0111&L=BIBLIST&P=R10485>

NULÄGESBESKRIVNING

sig också ha ett gott samarbete med administrativ personal samt med studiecentra i länet. Kommunbiblioteken i länet försöker man träffa när länsbiblioteket drar ihop till länsträffar i Luleå. Man har prioriterat att förbättra kontakten med studiecentra, med stöd i en undersökning som gjordes år 2000³⁷.

Distanststudenterna ges access till databaser via uppkoppling mot terminalserver i första hand. Även alla studiecentra är uppkopplade mot biblioteket via terminalserver; under en studiedag hösten 2001 träffade man alla studiecentra för genomgång både av såväl teknik som av sökmöjligheter et cetera.

Man har vidare en sökkurs för distansstuderande på sin webbplats, men kursen passar även för campusstudenter.

En prioritet under 2001 har varit att hitta informationsvägar och informera om den service man ger. Man har medvetet sökt utnyttja centrala kanaler inom universitetsadministrationen, studiecentra och bibliotek.

De svårigheter och problem man mött handlar bland annat om kontakten med lärarkåren. Hur hittar man vägar till de lärare som skulle kunna integrera bibliotekstjänster i sina distanskurser på ett bra sätt? Man uppger vidare att det är svårt att hinna med kontakten med studiecentra och kommunbibliotek. Man har haft som plan att personligen besöka alla kommuner i länet för att på plats träffa dem och diskutera vad som kan göras gemensamt.

Man har också diskuterat att på universitetet lägga upp en gemensam fortbildningsdag/-kurs om distanspedagogik och vuxenpedagogik för studiecentra, kommunbibliotek och universitetsbibliotek. Vilka är dessa grupper speciella krav? Hur kan man bäst möta dem i deras situation?

Man avser att komplettera sina webbsidor för distansstuderande med en ”mötesplats”, en slags gemensam anslagstavla för frågor och diskussion.

Som positiva erfarenheter anger man från Luleå UB:s sida att det går att nå så långt med ganska små medel, att det är en oerhört positiv grupp att arbeta med, samt vetskapen om att tillsammans med kommunaktörerna kan man skapa en ganska god servicenivå, de långa avstånden till trots.

De negativa erfarenheterna består av att det är svårt att nå ut med information, att man internt, inom biblioteket, har lätt att falla in i synsättet att låntagarna fortfarande är de som fysiskt besöker biblioteket, att det är svårt att nå undervisande lärare samt att universitetets organisation gör att det kan vara svårt att nå fram till ett gemensamt synsätt och gemensamma stödfunktioner för distansundervisning.

³⁷ Falk, C., Nyman, E., Biblioteksservice till distansstuderande i Norrbotten: en sammanställning av enkätsvar från kommunbibliotek / studiecentra, lärare och distansstudenter. Luleå, 2000 (<http://www.luth.se/depts/lib/biblioteket/BIBLIOTE.pdf>)

Inför framtiden planeras bland annat ett samarbete med Ronneby för att tillsammans hitta vägar för att utveckla servicen till distansstuderande.

5.2. Mitthögskolan

Mitthögskolans bibliotek har i likhet med andra norrlandshögskolor omfattande erfarenheter av distansstuderande – en tredjedel av Mitthögskolans studenter är distansstuderande. Den decentraliserade organisationen med fyra orter innebär att man kallar sig för ett ”nätverksbibliotek”, där ”vanliga” studenter har möjlighet att hemifrån beställa böcker från högskolans fyra orter och sedan själva bestämma vid vilket campus de vill hämta ut boken och där distansstudenterna också har valet att, om de vill, få boken hemsänd. Returportot måste dock betalas av studenten. Erfarenheterna av att jobba med ”distansarna” är i huvudsak positiva. Vissa tjänster, som hemsändning av böcker och särskild telefonservice, har pågått i åtta år.

Därutöver finns i Härnösand det så kallade Sambiblioteket, där folkbiblioteket samlokaliseras med högskolebiblioteket.

Strävan är att utveckla verksamheten så att den ska passa in i en flexibel utbildning såväl vad gäller studenters möjlighet att nå litteratur och information som deras möjlighet att få undervisning i informationssökning. Ett exempel är att alla Mitthögskolans studenter, oavsett om de läser på distans eller på campus, kan söka i bibliotekets databaser och nå e-tidskrifterna hemifrån, under förutsättning att de har tillgång till Internet och ett lånekort vid biblioteket. Tidigare utförde bibliotekets personal informations-sökningar åt studenterna. Som en vidareutveckling av det elektroniska biblioteket har dessutom ett antal e-böcker köpts in.

Man möter ofta distansstuderande som ifrågasätter varför de måste stå för kostnaden när de skickar tillbaka böcker som de lånat. I likhet med många andra högskolor skickar man böcker hem till distansstuderande utan kostnad, men att biblioteket skulle stå för portokostnaden båda vägar skulle bli för dyrt. Många studenter har därför uttryckt önskan om att kunna återlämna böcker på sitt lokala folkbibliotek och att returtransporten skulle ombesörjas biblioteken emellan.

Man uppger också att man ifrågasatts av andra bibliotek när man skickat fjärrinlånade böcker direkt hem till låntagarna, men erfarenheten från Mitthögskolans bibliotek är att detta inte innebär ett ökat svinn, snarare tvärtom.

Man betonar att det måste finnas ett samarbete mellan dem som distansstudenterna är mer eller mindre beroende av under studietiden, som lärare och andra ansvariga för distansutbildningen, högskolebibliotek, folkbibliotek och studiecentra.

Vidare efterlystes ett nätbaserat forum med möjlighet att utbyta idéer och synpunkter mellan biblioteken, för att göra det lättare att komma i

kontakt med de bibliotekarier i landet som jobbar med samma frågor. I ett sådant forum skulle också studenter och lärare kunna delta.

Man tar också upp frågan om vem som är distansstudent och hur definitionen lyder. De skillnader som finns mellan institutionerna och lärarna å ena sidan och biblioteket å andra sidan kan bli ett problem när det gäller bibliotekets service. Ur de kursansvarigas synvinkel är studenter som läser distanskurser distansstudenter, oavsett var de befinner sig geografiskt. För högskolebiblioteket däremot är studenter som läser distanskurser *och som bor ett visst antal mil från högskolan* klassade som distansstudenter (liknande definitioner finns även vid andra högskolebibliotek). Det finns också studenter som läser en traditionell utbildning men som under en viss del av utbildningen, till exempel uppsatsskrivningen, jobbar hemifrån flera mil från campus. Dessa får då, i bästa fall, ”distansstudentenservice” från biblioteket, men de är inte distansstudenter enligt kursansvariga.

För utbildning i informationssökning används BILL-modulen (se avsnitt 4.5), som introduceras för studenterna när de är på högskolan. För ett fåtal kurser som inte har regelbundna träffar på högskolan kan bibliotekarien gå in i konferenssystemet och där ge den information som behövs för att man ska kunna använda sig av bibliotekets tjänster.

5.3. Örebro universitet

Vid *Örebro universitetsbibliotek* ser man samarbetet med lärarna som en nyckelfråga. De är den förmedlande länken men är inte alltid medvetna om den betydelse de kan ha. Biblioteket behöver integreras bättre i den pedagogiska verksamheten, vilket eventuellt kan åstadkommas genom den pedagogiska utbildningen för lärare, där integration och informationssökning bör vara en del.

Det andra stora problemet är att tillgången till databaser och andra avgiftsbelagda elektroniska resurser ännu inte är lösta på ett för studenterna tillfredsställande sätt.

5.4. Högskolan i Jönköping

Högskolebiblioteket i Jönköping lanserade i november 2001 *Biblioteket på distans*³⁸, vilket innebär följande service och tjänster för distansstuderande:

- Alla studenter och anställda kommer åt databaser, e-tidskrifter och andra informationstjänster genom inloggning från vilken Internetansluten dator som helst.
- Autenticering av användaren sker mot det konto som varje anställd och student (även distansstudenter) får när de skrivs in vid högskolan, varför någon extra administration för användarunderhåll inte behövs.

³⁸ <http://www.bibl.hj.se/distans/index.html>

- Samtliga databaser och e-tidskrifter på hela webbplatsen är länkade mot denna proxyserver, vilket innebär att användaren inte behöver gå till någon specifik sida för inloggning.
- Interaktiva demonstrationsmoduler för de mest grundläggande informationskällorna har utvecklats. Modulerna är 5–10 minuter långa och består exempelvis av presentationer av servicen till distansstuderande, webbplatsen, bibliotekets tidskrifter, bibliotekets katalog JULIA samt LIBRIS.
- En interaktiv referenstjänst, där chat-teknik används för att kommunicera i realtid med en bibliotekarie.

Biblioteket skickar boklån direkt hem till studenten, men man har ett samarbete med kommunbiblioteken i regionen som innebär att studenten kostnadsfritt kan återlämna boken vid ett av dessa bibliotek och därmed inte själv behöva stå för returportot.

Man instämmer i de erfarenheter som gjorts på andra håll om att det största problemet är att nå ut med information till berörda intressenter, särskilt lärarna. Man har också besökt kommunerna i länet och informerat såväl folkbiblioteken som lärcentra, vilket som en bieffekt ledde till samarbete dessa två aktörer emellan.

5.5. Växjö universitet

Vid *Växjö universitetsbibliotek* har man bland annat inrättat en särskild kontaktbibliotekarie för distansstudenter. Man uppger att distansstudenterna som regel är mycket nöjda med den service de får och ger positiv respons till dem som serverar dem, vilket i sin tur innebär att personalen upplever distansstudenterna som positiva personer. Deras negativa erfarenheter handlar om att arbetet är resurskrävande, i form av personal, portokostnader et cetera.

Man anser att ”distansarna” är mer krävande genom att de kan mindre om datorer, om sökning och om bibliotek. De är visserligen tacksamma för den service som ges, men det tar ofta mer tid att undervisa och instruera dem. Ofta kommer de på fredagskvällar eller lördagar, på en rast, och har då bråttom och vill ha allt serverat ”nu!”. I dessa lägen är det viktigt, uppger man, att deras lärare/handledare har bokat tid för undervisning i informationssökning på biblioteket så att rätt person finns till hands att ta emot dem och hjälpa dem tillrätta.

Vid Växjö UB görs fjärrinlån både åt egna distansstudenter och åt högskolestuderande som bor i Växjö kommun men är inskrivna på annan högskola. Studerande vid annan högskola än Växjö universitet, som bor i någon av grannkommunerna kan uppleva detta som orättvist men hänvisas till sina respektive folkbibliotek.

Man framför åsikten att det bästa och smidigaste vore om alla bibliotek, åtminstone högskolebiblioteken, hade samma regler. Bibliotek som i likhet med Växjö UB ger en omfattande service åt såväl egna som ”andras” distansstudenter blir hårdare belastade än andra bibliotek.

Som de största hindren för en optimal biblioteksservice för distansstuderande ser man åtkomsten till bibliotekets databaser samt att en del biblioteksmaterial inte får lånas hem. Databasproblemet är av teknisk natur och man arbetar för att lösa det. Tills vidare utför kontaktbibliotekarien sökningar åt studenterna, men ser det som en mindre bra lösning eftersom även informationssökning ska ingå i deras läroprocess.

Vad beträffar utlåningsverksamheten tillämpar även Växjö UB den modellen att man kostnadsfritt skickar böcker till distansstuderandes hemsadress. Studenterna får själva betala returportot.

Distansstudenterna får utbildning i informationssökning i samband med kursstarten, då de förutsätts komma till Växjö campus. Det är dock möjligt att boka tid för detta under kvällar och helger. Man planerar vidare att använda Biblioteksguiden (se avsnitt 4.6) för distansstuderande i lämpliga delar och anpassa den för Växjöns behov.

Man ser det som önskvärt att all bibliotekspersonal får information om vad det innebär att studera på distans och likaså kunskaper i distanspedagogik både ur studenternas, lärarnas och teknikernas perspektiv.

Även från Växjö UB poängteras hur viktigt samarbetet med lärarna är och hur viktigt det är att lärarna inser vikten av undervisning i informationskompetens. Distanslärarna skulle också behöva en särskild utbildning om bibliotekets service så att de kan vidarebefordra detta till studenterna. Helst skulle man se att man från biblioteket kunde delta mer i den pedagogiska processen, till exempel genom att delta i kursplaneringen med lärarna.

5.6. Blekinge tekniska högskola

Vid *Blekinge tekniska högskolas bibliotek* har man utarbetat en modell som man följer vad gäller distansstudenter³⁹. Modellen har fungerat bra och det råder inga tveksamheter om vad som gäller. Ett problem kan dock vara att man från bibliotekets sida inte alltid vet vilka som verkligen är distansstudenter. Många bor i området och läser korta kurser. De använder biblioteket som vanliga låntagare utan att man märker särskilt mycket av dem.

Distansstudenter som vill nå bibliotekets databaser måste än så länge använda sig av ett TeleNordia-abonnemang, men arbete pågår för att i likhet med andra bibliotek ta en proxyserver i bruk.

³⁹ Servicen till distansstuderande finns beskriven på <http://www.bth.se/bib/bib.nsf/Sidor/C53830C3368F46AFC1256973004D58AC!OpenDocument>

Man arbetar vidare på att ta fram ett webbaserat läromedel i informationssökning, som kommer att kunna användas av alla studenter, inte bara distansstudenter. Även här poängteras hur viktigt, men samtidigt svårt, det är att uppnå ett nära samarbete med lärarna, även om önskemål på ett utökat samarbete finns från båda håll.

5.7. Norrtälje kommun

Norrtälje är en kommun som varit drivande vad avser att utveckla servicen till distansstudenter. *Norrtälje stadsbibliotek* benämns ett ”folk- och utbildningsbibliotek” eller ”det pedagogiska biblioteket”, och har en väl inarbetad position i kommunens olika satsningar på utbildning. I rapporten ”Biblioteket i utbildningssamhället”⁴⁰ görs en omfattande redovisning av hur biblioteket integrerats i utbildningen. I Norrtälje kommuns övergripande biblioteksplan (se bilaga 2) görs en analys av samtliga kommunmedborgares biblioteksbehov, utifrån ett utbildningsperspektiv.

Biblioteket i Norrtälje har bland annat erhållit en budgetförstärkning om 1,3 mkr för att vara ett utbildningsbibliotek. För närvarande utrustas en datorsal med fyra datorarbetsplatser. En tyst läsesal med 24-timmarsöppet har öppnats, för att kunna möta behovet av avskildhet för de distansstudenter som har svårt att finna arbetsro i hemmet.

5.8. Falköpings kommun

I Falköpings kommun finns en särskild studiebibliotekarie som delar sin tjänst mellan *Falköpings stadsbibliotek* och *LärCenter Falbygden*, med syfte att fungera som en bro mellan dessa båda institutioner.

Politikerna i kommunen uppges vara mycket positiva till att biblioteket på olika sätt stödjer distansstudenterna, vilket bland annat kommit till uttryck genom att en tjänst som studiebibliotekarie för vuxna inrättats. Både stadsbiblioteket och LärCenter köper en hel del kurslitteratur.

LärCenters bibliotek är formellt ingen filial till stadsbiblioteket, men i praktiken fungerar det så. Funktionen är att vara ett undervisningsbibliotek med möjlighet att undervisa i informationssökning. Men det kan också ses som ett ”startbibliotek” för att komma igång med arbetet. Studiebibliotekarien genomför biblioteksvisningar på båda ställena, beroende på vilket behovet är.

Man uppger att det är ett stort problem för distansstudenterna att få tag på kurslitteratur och referenslitteratur. De allra flesta tycker inte att det är något alternativ att få beställa böcker från högskolebiblioteket, eftersom lånetiden är så kort. Referensböcker behöver de ha under en hel kurs och

⁴⁰ Ericsson, K., Biblioteket i utbildningssamhället: om biblioteket och människans behov av information och kunskap i det livslånga lärandet. Stockholm: Svensk biblioteksforening, [2000]

NULÄGESBESKRIVNING

de används till och från under kursens gång. Visserligen kan studenterna själva köpa sin kurslitteratur, men det som man från bibliotekets sida ser som den stora utmaningen är, att ha tillräckligt med fördjupningslitteratur och referenslitteratur i en mindre kommun. När studenterna alltmer arbetar med självständig informationssökning måste de ju ha ett brett urval att välja ur.

Få av distansstudenterna har skaffat sig access till högskolans databaser och de känner oftast väldigt dåligt till vad högskolebiblioteken kan erbjuda. Det vore, framhåller man, mycket intressant om personalen på folkbibliotek och lärcentra kunde ges möjlighet att tala för och i viss mån visa på högskolans databaser. Det finns en förhoppning att det så kallade KULDA-projektet, som avser att samordna en upphandling på nationell nivå av elektroniska informationsresurser för kommun- och skolbibliotek, kan förbättra situationen⁴¹.

Avslutningsvis poängteras att det är viktigt att folkbibliotek, lärcentra och högskolebibliotek knyts samman mycket mer. För distansstudenterna är närmaste bibliotek i kommunen ”deras” bibliotek. Falköpings stadsbibliotek har i dag två rum för studier och grupparbeten, och dessa rum används flitigt. Man får i informationsdisken liknande frågor som man får på högskolebiblioteket, frågor om rapportskrivning, uppsatsarbete, vetenskapliga artiklar och hur man söker information till dessa arbeten. Efter som man arbetar med samma studenter måste samarbetet och kunskapen om varandras arbete växa.

Erfarenheterna från Falköpings kommun när det gäller att använda studiebibliotekarier på folkbiblioteket har beskrivits i rapporten *Studiebibliotekarie – tankar och ideer om en ny yrkesroll*⁴². I sammanfattningen beskrivs hur studiebibliotekarien:

- ansvarar för folkbibliotekets studiestödjande verksamhet för kommunens distansstuderande och vuxenstuderande,
- är en bibliotekspedagog,
- har ett kommunikativt arbetssätt,
- är en aktiv teknikanvändare, samt
- är en aktiv lobbyist för folkbiblioteket i den kommunala och regionala infrastrukturen för vuxnas lärande.

Ett BILL-projekt med avsikten att prova hur ett utökad inköp av kurslitteratur fungerar har som tidigare refererats fallit väl ut och blivit mycket uppskattat av studenterna. (se avsnitt 4.5)

⁴¹ KULDA-projektet presenteras på: <http://www.bibl.vgregion.se/kulda/>

⁴² Jannert, H., Studiebibliotekarie: tankar och ideer om en ny yrkesroll. [Regionbibliotek Västra Götaland], 2001. (Framsteget; 2001:1)

5.9. Vilhelmina kommun

Vilhelmina kommun har tillsammans med Lycksele och Storuman erhållit vardera 100 000 kronor av Statens kulturråd för projektet *KontACT*, där man utvecklat former för studiebibliotekarier för att stimulera bra service till distansstuderande. I Vilhelmina har studiebibliotekarien nu övergått i ordinarie verksamhet.

Bidraget har haft betydelse för att det nyligen inrättats en ny tjänst som studiebibliotekarie samt en halvtidstjänst som IT-tekniker. Dessutom har anslagits öronmärkta medel för såväl inköp av litteratur och media till distansstuderande som inköp av databaser. För en liten kommun med ekonomiska problem är dessa satsningar glädjande och det kan nämnas att samtidigt som man beslutade om dessa tvingades socialnämnden spara in 19 tjänster.

6. Överväganden och förslag

Att ge en anpassad och optimal biblioteks- och informationservice till distansstuderande kräver en genomtänkt strategi. Det kräver en vidareutveckling av den service- och kvalitetshöjning som kan iakttagas vid svenska universitets- och högskolebibliotek under 1990-talet och framåt. Ovanstående genomgång av tidigare utredningar, projekt samt konkreta fallbeskrivningar av olika biblioteks angreppssätt visar att många framsteg gjorts samtidigt som nya problem uppstår i takt med att omvärlden förändras. Dock kvarstår vissa problemområden som närmast "eviga".

En grundläggande och principiellt viktig fråga är naturligtvis om man anser att distansstuderande har rätt till en biblioteksservice likvärdig med den som andra studenter får. Sannolikt skulle de flesta verksamma inom distansutbildning på högskolenivå svara att distansstudenter självfallet har rätt till en likvärdig service. Man kan också ställa frågan om olika distansstudenter vid samma lärosäte har rätt till en likvärdig service. Svaret på frågan är inte så självklart som det i förstone kan tyckas.

Man kan konstatera, vilket ovanstående genomgång visar, att villkoren inte är likvärdiga, även om det samtidigt är lätt att bli imponerad över hur mycket som åstadkommit runt om i landet under framför allt de senaste fem åren.

I följande avsnitt görs en analys utifrån några av de områden som jag identifierat som problematiska och som nyckelfrågor för att bibliotek skall kunna utvecklas till självklara och värdefulla pedagogiska resurser inom distansutbildningen.

6.1. Litteraturförsörjning och bokutlåning

Allt mer av den litteratur som de distansstuderande inom högskolans grundutbildningar behöver för sina studier finns tillgänglig i elektronisk form, och utbudet växer ständigt. Men man gör ett misstag om man alltför mycket förlitar sig på att litteraturen skall finnas elektroniskt tillgänglig. Fortfarande är den tryckta boken en primär informationskälla för de allra flesta studenter. För forskare, samt studenter inom vissa områden, ser situ-

ationen annorlunda ut i och med att den mer specialiserade informationen de efterfrågar i högre grad är digital än vad som gäller inom grundutbildningen i stort.

Universitets- och högskolebibliotek som strävar efter att utveckla särskilda tjänster för distansstuderande börjar ofta med att fundera över hur man kan lösa det grundläggande problemet att studenterna finns på en plats och böckerna på en annan. De allra flesta av dessa bibliotek skickar i dag kostnadsfritt hem litteraturen till sina distansstudenter via post. I de flesta fall får dock studenten själv stå för returportot. I flera fall har man också förlängt lånetiderna för dessa studenter, för att inte alltför korta lånetider ska "ätas upp" av tiden för distribution.

Några bibliotek har anslutit sig till länsbibliotekens logistikkedja, vilket innebär att distansstudenter inom ett visst län som studerar vid en högskola i länet, kan återlämna böcker på sitt folkbibliotek och därmed inte behöva betala returporto. Detta gäller dock enbart om man som student är bosatt i det län där den egna högskolan ligger. Med anledning av den aviserade expansionen av distansutbildning kan förutses att detta problem kommer att växa.

För att verkligen åstadkomma lika villkor för distansstuderande bör frågan om återsändning av litteratur lösas. Det regionala samarbete som inlettts på flera håll i landet bör utsträckas till att fungera på nationell nivå. Det är här viktigt att framhålla att ansvaret har det lärosäte där distanskursen ges.

Den tryckta boken är som nämnts ovan primär inom grundutbildningen, men fler och fler e-böcker publiceras, vilket innebär att en del av de problem som anges ovan kan komma att få en mer tillfredsställande lösning.

6.2. Access till databaser och elektroniska tidskrifter

Ett annat konkret problemområde som tas upp av i det närmaste samtliga uppgiftslämnare rör de distansstuderandes tillgång till databaser, e-tidskrifter och andra elektroniska nätverksbaserade informationsresurser. I dagsläget är lejonparten av dessa resurser tillgängliga för högskolans studenter, forskare och lärare via IP-filtrering. Det vanligaste är att antingen högskolebiblioteket självt upphandlat en resurs eller att man anslutit sig till de nationella upphandlingar som genomförts av BIBSAM. Strävan är genomgående att förhandla fram så kallade campusavtal, vilket innebär att alla som använder en dator som hör till högskolans nätverk fritt kan komma åt resurserna. Samtidigt innebär begränsningen till i förväg godkända IP-nummer ett problem när det gäller att ge distansstudenter och andra kategorier utanför campus access.

Vid ett flertal högskolebibliotek används i dag så kallade proxy-serverar för att lösa problemet. Vissa av dessa förutsätter lösenordshantering och

ett visst administrativt merarbete för såväl bibliotek som student. Den lösning som används vid Högskolan i Jönköping och Mitthögskolan, där ett lånekort vid biblioteket automatiskt ger behörighet via proxy, fungerar smidigt och bör kunna tas efter av flera bibliotek.

Problemet med access är dock inte helt löst för att studenten kan logga in på ett smidigt sätt. Fortfarande kvarstår problemet med att kommunala folkbibliotek och lärcentra, inte mer än i undantagsfall kommer åt de digitala resurser som upphandlats för den statliga högskolan. Det försvårar den kompetensuppbyggnad som är nödvändig för att personalen vid dessa institutioner skall kunna ge den service och vägledning som studenterna behöver.

Det finns ingen enkel lösning på ovanstående problem. Informationsresurserna är enligt ingångna avtal upphandlade för att användas av personer knutna till respektive högskola, även om så kallat "walk-in-use" – som innebär att externa personer kan använda de digitala resurserna genom att fysiskt besöka högskolebiblioteket – i flera fall är tillåten. Personal vid folkbibliotek och lärcentra är kommunalt anställda och faller därigenom utanför de villkor som regleras i dessa avtal. Men samtidigt utgör folkbibliotek och lärcentra viktiga stödfunktioner för distansstuderande, varför frågan bör studeras närmare, i första hand genom ett samarbete mellan centrala aktörer på området som Nätuniversitetet, BIBSAM och Statens Kulturråd.

6.3. Informationskompetens

Vi lever i dag i ett informationssamhälle. Oavsett vad vi lägger i detta begrepp är det uppenbart att förmågan att ha ett kompetent förhållningssätt till de komplexa, svåröverskådliga och dynamiska informationsmängder som omger oss är en förutsättning för ett livslångt flexibelt lärande.

I den engelskspråkiga litteraturen används oftast begreppet "information literacy", vilket har kommit att översättas med "informationskompetens". I dessa begrepp lägger de flesta förmågan att kunna identifiera och formulera ett informationsbehov kopplat till en specifik frågeställning, att ha kunskap om *var* man bör söka efter den önskade informationen, att veta *hur* man ska söka, att kunna kvalitetsgranska den information man får fram samt kunna använda informationen i sin egen kunskapsprocess. "Information literacy" gränsar till (och överlappar delvis) begreppet "computer literacy", det vill säga förmågan att kunna hantera en dator och dess program, men de två begreppen är inte identiska.

Högskoleförordningen innehåller formuleringar om att all grundläggande högskoleutbildning bland annat skall ge förmåga att följa kunskapsutvecklingen inom utbildningsområdet samt att studenternas förmåga till informationsutbyte på vetenskaplig nivå bör utvecklas.

Enligt förslagen i regeringens proposition *Den öppna högskolan* (prop. 2001/02:15) kommer dessa formuleringar att utvecklas till att också inkludera formuleringen ”söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå”. Det föreslagna tillägget innebär således att informationskompetens görs till ett grundläggande mål för all högskoleutbildning, något som bland annat föreslogs i ”Studenternas bibliotek”-utredningen 1996.

Den gruppvisa undervisning i informationssökning som universitets- och högskolebiblioteken i dag ger till distansstuderande sker vanligtvis i samband med någon inledande sammankomst. Ett problem med den typen av undervisning är att den riskerar att bli mindre effektiv än om den hade legat vid en annan tidpunkt, eftersom studenterna vid den tidpunkten inte alltid har ett konkret informationsbehov att ”hänga upp” kunskaperna på. Vid de bibliotek som har kontaktbibliotekarier upparbetas ofta ett mer personligt förhållningssätt och många studenter ges då en fortlöpande vägledning.

Från flera bibliotek framfördes önskemål om att en nätbaserad kurs i informationssökning och bibliotekskunskap skulle tas fram. Vissa hade enklare, i vissa fall mer avancerade, vägledningar och kurser på sina webbplatser, andra avsåg att arbeta fram ett liknande material.

Utbildningsmaterial av det här slaget lämpar sig väl för att samordnas på en nationell basis. Den så kallade biblioteksguide som utarbetats vid Umeå universitetsbibliotek kan tjäna som en modell, men materialet bör omarbetas till en mer interaktiv och flexibel form.

6.4. Kompetensutveckling

Flera av de personer jag haft kontakt med framhöll vikten att man från bibliotekspersonalens sida själva deltog i distanskurser, för att därigenom skaffa sig en personlig kunskap om villkoren för en distansstudent. Och rent allmänt är det av stor vikt att bibliotekarier upparbetar större kunskaper överlag om pedagogik, i synnerhet vuxen- och distanspedagogik. I takt med att bibliotek av olika slag mer och mer betonar sin pedagogiska roll behöver också bibliotekens egen undervisning i informationssökning förändras och moderniseras.

Det är vidare önskvärt att personalen vid universitets- och högskolebibliotek kan lära sig mer om hur den kommunala strukturen ser ut och fungerar, samt vilka prioriteringar och mål för verksamheten som finns där. På motsvarande sätt behöver personal inom folkbiblioteken och vid lärcentra lära sig hur villkoren för högre utbildning ser ut, vilka undervisningsformer som används et cetera. Sannolikt har det hänt en hel del sedan deras egen studietid.

Jag har tidigare (avsnitt 6.2) berört frågan om access för kommunala folkbibliotek och lärcentra till högskolornas databaser och andra elektroniska resurser, som är av central betydelse för att distansstuderande ska

kunna få hjälp i sin sökprocess. Utan accessmöjligheter för folkbiblioteken och lärcentra blir det omöjligt att upprätthålla tillräckliga kunskaper i att söka i de databaser studenterna använder.

Det är också önskvärt att undervisande lärares kunskaper i informationssökning uppgraderas. Ett bibliotek av i dag är något helt annat än det var när lärarna själva var studenter. Därför är det av stor vikt att lärare ökar sin kompetens om på vilket sätt ett modernt bibliotek kan fungera som ett pedagogiskt stöd, inte minst i de fall då undervisningen sker enligt en problembaserad modell eller någon annan form av pedagogik där studentens eget sökande efter kunskap sätts i centrum.

6.5. Samarbete mellan bibliotek och lärare

Så gott som samtliga av mina uppgiftslämnare framhöll hur viktigt det är att få till stånd ett förbättrat samarbete med undervisande lärare. Betydelsen av detta samarbete kan inte nog betonas, men samtidigt sade sig flera vara medvetna om hur svårt det var att upparbeta bättre kontakter och nätverk.

Vid Örebro universitetsbibliotek har man arbetat länge och målinriktat med denna fråga och lyckats väl. Man har bland annat särskilda kontaktbibliotekskariärer knutna till olika institutioner, och det har i vissa fall lett till lyckade resultat.

För att en distanskurs ska bli lyckad är det viktigt att biblioteket kommer med i själva kursplaneringen på ett helt annat sätt än vad som nu sker. Detta gäller i synnerhet i de fall man anordnar en traditionell utbildning med traditionell pedagogik.

6.6. Samarbete mellan högskolebibliotek, folkbibliotek och lärcentra

För många distansstudenter fyller antingen folkbiblioteket eller lärcentrat, eller båda, viktiga funktioner som mötesplats. Dessa institutioner har ofta en viktig stödfunktion, särskilt för de studenter som är dator- eller studieovana.

Till viss del har folkbibliotek och lärcentra samma målsättningar. Även lärcentra bygger ju exempelvis ofta upp litteratursamlingar. Ändå är det märkligt att lärcentra i vissa kommuner vuxit fram utan att man samarbetat närmare med varandra. Det finns även exempel, till och med från små kommuner, på att man inte ens känt till varandras existens.

För att undvika en suboptimering behöver ett samarbete etableras och fördjupas och resurserna samordnas mer än vad som alltid är fallet. Det mest effektiva torde med stor sannolikhet vara att folkbiblioteket och lärcentrat samordnas lokalmässigt. Beräkningar utförda inom ”The people’s network” i Storbritannien visar exempelvis att det är cirka tretton gånger så dyrt att bygga upp ett lärcentra jämfört med att etablera det inom folk-

ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

biblioteket. De siffror som framräknats som jämförelsematerial är 275 000 respektive 25 000 brittiska pund.⁴³

Man ska heller inte bortse från det rent sociala behovet av att skapa mötesplatser. Distanstudenter kan känna sig utsatta, eftersom de har betydligt mindre kontakt med sin institution och sina lärare. Eftersom många distansstuderande dessutom är äldre och därmed mer studieovana behöver kreativa och trygghetsskapande miljöer till stöd för deras lärande etableras.

⁴³ Uppgiften hämtad från personlig kommunikation via e-post januari 2002 med Chris Batt, acting director of the people's network resources.

7. Slutord

I denna förstudie har jag försökt beskriva nuläget samt identifiera några problemställningar inom området biblioteksservice till distansstuderande. Det ligger i sakens natur att en förstudie är begränsad till sitt omfång, och det vore därför intressant att fördjupa kunskandet genom vidare studier. Exempelvis skulle sådana studier kunna avse en djupare och mer heltäckande kartläggning av vad som görs inom en kommun eller en region, där samtliga aktörer och deras intressen analyserades. Det vore likaledes intressant att mer på djupet analysera området utifrån de studerandes eget perspektiv, exempelvis i form av en intervjustudie.

En klok människa lär ha sagt ”Det är svårt att sia, i synnerhet om framtiden”. Ingen vet ju heller med säkerhet hur tekniken eller infrastrukturen för lärande och informationsförsörjning kommer att utvecklas, men några huvudlinjer framstår som mer sannolika än andra. Dit hör exempelvis:

- En ännu större fokusering på digitala och multimediala läromedel.
- En mer långtgående integration av biblioteken i den akademiska grundutbildningen. Lärarrollen och bibliotekarierollen överlappar delvis varandra och i idealfallet arbetar man sida vid sida, med full respekt för varandras unika kompetens.
- Att bibliotekens verksamhet utvecklas mot en större diversifiering än tidigare, exempelvis genom att ha hand om IT-support mot studenter och lärare med mera.
- Att betydelsen av det fysiska biblioteksrummet fortsätter att växa och utvecklas mot att vara en ”mötesplats för lärande” i stället för att vara en ”plats för studier”.

Samtidigt väcker ovanstående punkter nya frågor. Vem ansvarar för att de nya läromedlen på ett naturligt sätt inlemmas i bibliotekens digitala samlingar? Räcker bibliotekariernas kompetens till för att arbeta med pedagogiken och tekniken på ett helt annat sätt och på en helt annan nivå än tidigare? Vilka krav ställer en ”mötesplats för lärande” på inredning, arkitektur, infrastruktur för att kunna fungera optimalt?

SLUTORD

Det är min förhoppning att denna förstudie bidragit till att öka medvetenheten om de distansstuderandes informationsförsörjning och att den kan stimulera lärare, bibliotekarier och annan personal till diskussioner, ökat samarbete och nytutveckling inom området.

